

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Рева Л.* Баранович Лазар // Видатні діячі України минулих століть : мемор. альм. / Компанія "Євроімідж", Ін-т історії України НАН України, Т-во "Україна-світ", Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. ; голов. ред. О. Шокало. – К., 2001. – С. 46; 2. *Рева Л.* Баранович Лазар // Золота книга української еліти : інформ.-імідж. альм. : у 6 т. / [Аблицов В., Азарова А., Асєєва Н. та ін. ; ред. рада: Богущкий Ю. та ін.]. – К., 2001. – Т. 1. – С. 274; 3. *Рева Л.* Баранович Лазар // Народжені Україною : мемор. альм. : в 2 т. / Компанія "Євроімідж" ; ред. рада: О. С. Онищенко [та ін.]. – К., 2002. – Т. 1. – С. 152–153; 4. *Рева Л.* Він жив і творив на Чернігівщині: До портрета Лазаря Барановича // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 1. – С. 29–33; 5. *Рева Л.* До творчих взаємозв'язків : [про Міжнар. наук. конф. "Церковні бібліотеки – їх функції та значення в історії" (м. Банська Быстриця, Словаччина, 6–7 листоп. 2007)] // Вісник Книжкової Палати. – 2008. – № 6. – С. 51–52.

Руденко І.В. (Київ, Україна)

**Міхал Грабовський як критик західноєвропейської літератури
XIX ст.**

У даній статті проаналізована одна з ключових літературознавчих праць польського літературного критика XIX ст. Міхала Грабовського «Література і критика». Досліджено сприйняття та розуміння польським ученим західноєвропейської літератури (зокрема французької, англійської та німецької) доби просвітництва та романтизму, жанрові різновиди, вплив філософії та історичного тла на розвиток національної словесності.

Ключові слова: літературна критика, «шалена» література, «висока» література, класична література, цивілізація.

В данной статье проанализирован один из ключевых литературоведческих трудов польского литературного критика XIX в. Михала Грабовского «Литература и критика». Рассмотрено восприятие и понимание польским ученым западноевропейской литературы (французской, немецкой, английской) периода просветительства и романтизма, жанровые разновидности, влияние философии и исторических событий на развитие национальной словесности.

Ключевые слова: литературная критика, «шальная» литература, «высокая» литература, классическая литература, цивилизация.

This article deals with one of the most popular literary work of polish literary critic in XIX c. Mihal Grabovski "Literature and criticism". Considered him perception to the European literature (french, german, english) in Romanticism, genre sorts, the influence of philosophy and history to the development of national literature.

Key words: literary criticism, «crazy» literature, «high» literature, classic literature, civilization.

М. Грабовський, будучи одним із провідних польських критиків, писав не лише про вітчизняні твори і видання, він також цікавився опусами закордонного письменства, висловлював про них свої міркування. Саме цьому літератор присвятив третю частину «Літератури і критики» під назвою «Про французьку літературу, названу шаленою літературою». Тут ішлося про твори французьких митців, а також зауваження щодо німецької та англійської словесності. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю сучасного прочитання літературно-критичного доробку М. Грабовського.

Теоретичну базу даної розвідки становлять дослідження, що присвячені вивченню творчості М. Грабовського, серед яких є роботи А. Бара, Г. Вервеса, Т. Грабовського, С. Козака, А. Васька, М. Возняка, В. Гнатюка, В. Єршова, В. Івашківа, Р. Кирчіва, С. Нахліка, Р. Радишевського.

Метою статті є проаналізувати праці польського критика ХІХ століття Міхала Грабовського стосовно західноєвропейської літератури доби романтизму.

Спостерігаючи за масовим захопленням читачів літературою французьких романтиків, М. Грабовський не міг не відгукнутися на подібне явище. Він прагнув донести до суспільства ті приховані негативні впливи, які могли здійснити твори О. де Бальзака, Жорж Санд, Ж. Жанена та інших. Під «шаленою школою» у французькій літературі М. Грабовський розумів групу письменників, які не дотримувалися загальних правил мистецтва слова, і намагалися створити нове письменство, яке б задовольняло потреби «нижчих» верств населення [4, 14].

Ще перед виходом згаданого дослідження М. Грабовського, в часописі «Русалка», 1838 року, з'явилася стаття критика «Про релігійний стан сучасних французьких письменників». Однак третій том аналізованої нами праці становив логічну цілісність із розпланованим відповідно до цілі автора матеріалом. Його метою був огляд як мало французька література заслуговувала на ту «вдячність», що мала в Польщі [4, 9]. Своїм дослідженням М. Грабовський прагнув принизити французьку літературу аби показати, що і вона не є досконалою [4, 28].

Аналізуючи французьке письменство літературознавець поділяв його на два види – справжню літературу та літературу «шалену». До першої він не мав жодних зауважень, а її твори вважав за світові шедеври. Про другу ж він відгукувався негативно і не вважав за «високу» словесність. М. Грабовський був розчарований тим, що французькі переклади заповнили польські книгарні, і поляки «витрачали час на непотрібні твори», тим самим дозволяючи глибше проникати до польської

літератури невластивим їй іноземним впливам. Критик зазначав, що не варті прочитання, і навіть шкідливі є романи О. де Бальзака, Жорж Санд і т. д. наголошуючи, що в Польщі часто виходили нові й цікаві художні твори. Існувало кілька періодичних газет, які нічим не поступалися закордонним аналогам; такими він вважав краківський «Пам'ятник науковий», познанський «Літературний Тижневик», «Приятель народу», а ті особи, які ще виписували французькі часописи, залишалися для нього просто відданими моді. Продовжуючи розмову про періодичні видання, польський діяч зазначав, що закордонні газети не пишуть про те, що відбувається в самій Польщі та в її провінціях. Як щирий уболівальник за культуру своєї вітчизни, М. Грабовський прагнув заохотити співвітчизників читати й осмислювати літературні твори, написані в Польщі й польською. Можливо, таким чином він розраховував на підвищення попиту на «національні» праці, що б значно вплинуло на покращення економічного стану в друкарській та видавничій справах. Позитивним моментом у французькій пресі М. Грабовський відзначав те, що в ній завжди дуже швидко з'являлися переклади усіх світових шедеврів літератури чи філософських думок [4, 157].

Перш за все увагу польського митця привернула назва «класична література», яка в той час уживалася саме на позначення французької літератури. Якщо звернутися до поглядів німецьких філософів, то натрапимо на думку Ф. Шлегеля, який зазначав, що «класична література», під якою розуміється література французького класицизму, є неправильною. На його переконання, до класичних літератур належать лише римська і давньогрецька, а французька література, хоч і постала на їхніх взірцях, як і будь-яке наслідування, була явищем безрезультатним [1, 10] Саме цієї думки притримувався і М. Грабовський.

У «Літературі і критиці» М. Грабовський розпочав огляд французького письменства від XVII ст., а саме від правління кардинала Ришельє. Революцію 1789 р. він вважав за джерело всього зла, яке було у Франції [4, 30].

М. Грабовський вважав, що французька цивілізація склалася завдяки кільком чинникам: сюди він відносив філософію XVIII ст. (Ж. Ж. Руссо, Д. Дідро, П. Гольбах, Вольтер), Велику французьку революцію, політичні фактори, завдяки яким і постала «шалена література» [4, 14]. «Те, що в ній видавалося за правду, – писав польський митець – було лише маренням; правила її були лише гаслами, претензії в дусі, який усе овіяв, видаються за безсумнівні права!» [4, 14–15]. Згадував М. Грабовський і про рецензію в «Петербурзькому Тижневику» на свою статтю щодо французької літератури невідомого дописувача Т. Б., який вважав оцінку

М. Грабовського занадто суворою, аргументуючи тим, що не завжди «погані речі мають погані наслідки» [4, 16]. Як і Т. Б., не дивувало М. Грабовського те, що послідовниками байронівської школи стали О. Дюма, Ж. Жанен і т. п. Аналізуючи плоди цих корифеїв «шаленої літератури», не мав критик нічого іншого сказати, як те, що з морального боку їхні твори є нікчемними, а з естетичного боку – убогими [4, 17–18]. У той час, коли польське письменництво просувалося завдяки зусиллям кількох наполегливих людей, основна маса читачів саме французьку вважали взірцевою літературою: «Твори, написані для паризьких праль та лакеїв, є в нас творами для вищого суспільства» [4, 7–8].

Також у цей час побачив світ трактат Ж. де Сталь «Про Німеччину», у якому авторка відкривала поетичний світ по інший бік Рейну, що був цілком невідомий французам, і справив значне враження на їх літературні уявлення та смаки [4, 50]. Думки літераторів почали заходити в минуле, в історію. Якби знайшовся поет, що вмів чітко скористатись із тих інстинктів простого люду, література, можливо, мала б дещо інше спрямування на певний період. У той час так звані романтичні поети, знаходячись на «поверхні» смаку своєї епохи, створили для себе уявну історичну, християнську, романтичну поезію. Користувалися тільки добре відомими матеріалами. Їх світ був повен замків, прекрасних дам, лицарів. Праці французьких поетів не виходили за межі сентиментального, середньовічного маленького світу, який був відновлений модними віяннями [4, 97].

Прагнучи знайти нові ідеали мистецтва, французька література лише псувала існуючі. Найчастіше і найохочіше предметом її симпатії виступав злочинець. Ненатуральність і перебільшення, гігантизм замість величності, жах замість трагічності, банальність замість простоти явно свідчили, що французька література переходила до лав занепадаючих літератур [4, 99].

Четвертий розділ «Літератури і критики» повністю присвячено аналізуванню роману В. Гюго «Собор паризької Богоматері». Кого шкода було М. Грабовському зараховувати до школи «шаленої літератури», то це В. Гюго. Він становив, на думку критика, перехід від тієї романтичної літератури, яку створили німці, до французької. У Німеччині розвинулася нова школа поезії, яку започаткували Й. Гете і Ф. Шіллер. Твір Й. Гете «Стелла» став плодом прихильників нової поезії, її учасники не признавали ще за собою імені романтиків, і лише згодом з'явилися митці, які були представниками двох протилежних шкіл. У цій добі й постав поет, якого Р. Шатобріан назвав «геніальною дитиною», В. Гюго. Обдарований чудовими здібностями, молодий, сміливий, ровесник і приятель цілого покоління нових майстрів слова [4, 109].

М. Грабовський вважав, що єдиною можливою в той час епопеєю був роман. В. Гюго спробував створити якийсь світ гри та загадковості, відповідно до ідеалів новаторської школи. Він написав роман «Ган Ісландець» (1823), який мав, на розсуд М. Грабовського, примітивну композицію. Коли ж французький письменник видав історичний роман «Собор паризької Богоматері», твір став взірцем романтичної поезії у Франції, і навіть ті критики, що таврують пізніші праці В. Гюго й засуджують «шалену літературу», виділяють із неї «Собор паризької Богоматері» [4, 71]. Це становище роману примусило польського митця детальніше на ньому зупинитися. Але і тут є своєрідна «пляма»: перебільшення, прагнення зробити краще, ніж є добре. Там, де характери осіб повинні розкривати себе через учинки, знаходимо довгі описи, а де змальована місцевість повинна бути лише фоном подій, мають місце археологічні відтворення. Та попри все, зображення старого Парижа пречудове [4, 72–73]. Роман «Собор паризької Богоматері» є романом, які, за прикладом англійської та німецької літератур, збагачували мистецтво пристойними шедеврами.

До поблажливого осуду «шаленої літератури» змушувало М. Грабовського й те, що «вона була продуктом геніального, найвищого рівня розвитку розуму, до якого піднеслося XIX ст., підсумком науки, але не мудрості» [4, 98]. У примітці знаходимо, що ці слова автор цитував із записок невідомого пана К. П., який, знаючи про наміри М. Грабовського видати працю про французьку літературу, присвятив їй кілька ремарок.

У п'ятому розділі третьої частини «Літератури і критики» М. Грабовський розглянув найвизначніших представників французької літератури: В. Гюго, О. Дюма, О. де Бальзака, Жорж Санд, Д. Дідро та інших. Роблячи загальний огляд французької літератури, яку прийнято називати художньою, М. Грабовський вважав, що вона ділилася на дві течії: драму і роман. Нову французьку драму представляли В. Гюго і О. Дюма. Написані неоспоримим талантом В. Гюго, «Кромвель» і «Гернані» мали стояти поза «шаленою літературою»; також високо поцінував критик драму «Маріон Делорме». В. Гюго був не лише письменником, а й теоретиком. Він говорив, що найбільш влучний спосіб справити драматичний результат полягав у тому, щоб найбридкіші риси доповнити будь-яким чистим і піднесеним відчуттям, і тут же виникне враження, що фізична чи моральна потворність здається захоплюючою, навіть привабливою. В. Гюго порушував натуральні та розумні симпатії, хотів найменш привабливі речі зробити чудовими. У цьому полягав ше

один недолік «шаленої школи». Коли В. Гюго працював над відкриттям нового мистецтва, зовойовував славу інший митець – О. Дюма, меншою мірою теоретик, менш обдарований ліричним даром, але з великим потенціалом духу і драматичної сили. Його драма «Генрик III» мала риси привабливості, благородства, правди, якої так не вистачало в інших драмах О. Дюма. Тут же М. Грабовський навів цитату англійського письменника Е. Бульвера-Літона, яка відповідала уявленням критика про французьку літературу: «Трагедія в первісній своїй формі не могла залишатись у Франції. Повинна була прийти зміна, і В. Гюго зі своїм даром піднесеної лірики, і О. Дюма з енергією та драматичною здатністю могли, власне, дати життя цьому новому виду мистецтва, але вони прагнули не творити, а лише служити йому.» [4, 116–117].

Щодо французького роману, то над цією справою працювало більше представників. Поль Лакруа, що публікувався під псевдонімом Бібліофіла Якова, був письменником-антикваром, і, варто додати, В. Скоттом «шаленої школи». Він викорінював усе, що становило історичну властивість роману, і з тріумфом оприлюднював знесену, спалювану історію. На відміну від В. Скотта, який старанно розповідав кожну звичаєву деталь, археологія Бібліофіла Якова є байдужою, авторською, ефективно укладеною, але це вже не те мистецтво. На думку М. Грабовського історична правда полягала в розумінні епохи і її цілісності [4, 110].

Починаючи розмову про О. де Бальзака М. Грабовський навів кілька рядків із повісті французького автора, аби проілюструвати «низьку» вартість творів «шаленої школи». О. де Бальзак був першим письменником салонного роману у Франції, а французька література XIX ст. не шанувала нічого з того, що цінувалось упродовж багатьох століть, навіть не гармоніювала з релігією. Узагалі О. де Бальзак був «змальовником» інтриг, що відбувалися між товариством «елегантного світу». У цьому полягав його особистий жанр і популярність, бо інші поринали то в історію, то в політику чи релігію. Він нічого нового не робив а лише розвивав салонний роман, впроваджував образи з народної творчості, але завжди зображував міське життя, пригоди на балах та прогулянках, тримав нас у тому товаристві, яке сприймалося за ідеал цивілізації [4, 116].

Популярність О. де Бальзака в Польщі створила певний вид ентузіазму, який його негативні риси вважав за переваги, видавав його вдавану глибину за правду, а філософію за дійсність. Можливо, тому, на думку М. Грабовського, О. де Бальзак був небезпечнішим за інших французьких авторів. Чому ж поляки так любили французькі романи? Польський критик

намагався дати відповідь на це питання. Більшість населення – селяни, люблять випити й гуляти, ліниві, бо свідомість направлена на залежність від імперії. Що ж читати? Наукова чи історична книжка є «мозольною» і легко зрозуміти відразу до аграрного чи промислового часопису, натомість усі прагнули вести салонний спосіб життя, адже він дозволяв безмежно мріяти. М. Грабовський наголошував, що подібні витвори прививали любов до зовсім чужого життя. Можливо, краще було б не вміти читати [4, 118].

Після О. де Бальзака автор «Літератури і критики» приділив увагу Ж. Жанену: славетному критикові, судді чисельних драм, комедій, мелодрам французького театру. Як можна побачити, у своїх творах він з труднощами намагався виблискувати гумором, легкістю, фальшивою простотою і наївністю [4].

У примітці М. Грабовський подав назву роману Ж. Жанена «Одне серце на два кохання» польською мовою і вибачився, якщо переклад назви не зовсім удалий, а також переказав його уривок. Польський критик уважав, що поміж французьких романістів багато авторів писали на морську тематику, доповнюючи пейзажі жахливими сценами, що відбувалися на океані, але, на жаль, конкретних прізвищ не подав.

Шостий розділ «Літератури і критики» присвячено аналізу «Нової Алоїзи» Ж. Ж. Руссо і сучасних для М. Грабовського польських романів. У першу чергу митець задався питанням: у чому ж особливість згаданого роману французького мислителя? Польський критик констатував, що з-поміж багатьох романів кінця XVIII ст., лише «Нова Алоїза» викликала таке широке обговорення, бо в ній вбачали не просто твір художньої літератури, а відголоски філософії та науки [4, 121].

Досліджуючи погляди згаданого майстра М. Грабовський звертався до багатьох джерел і детально їх вивчав. Так, наприклад, він використовував у примітках лист 1766 р., що свідчило про те, як критик глибоко цікавився умовами і тим станом речей, поміж яких Ж. Ж. Руссо творив і формував свої переконання. Він, закоханий у свої образи, довгий час жив у ідеальному товаристві, яке сам створив, а «Нова Алоїза» була шедевром, у який він вклав серце. Може, з усіх творів XVIII ст., лише цей був приречений на безсмертя. М. Грабовський вважав «Нову Алоїзу» єдиним цвітом епохи французького критицизму, філософською епопеєю XVIII ст.

Ж. Ж. Руссо відстоював думку, що на мешканців великих міст, на людей, які живуть у великому натовпі, жодні моральні твори впливу не здійснювали. Натомість самотні особи, жителі сіл, замкнені в природному родинному колі, черпали користь від читання. У примітці знаходимо, що

такої думки притримувався і сам М. Грабовський. Польський критик аналізував гасла Ж. Ж. Руссо щодо «повернення до природи». На його думку, філософ мав на увазі збереження тих моральних цінностей, звичаїв, віри, пізнання щастя, які ще не були втраченими [4, 188].

Розглядав критик і французькі романи про пристрасть: кілька мадам Гай, не подаючи назв, а також Жорж Санд. Не варто забувати про те, що ці цинічні жарти, неввічливі образи були результатом науки про рівність чоловіка і жінки. Але, на думку М. Грабовського, між чоловіком і жінкою повинна бути «не рівність, а гармонія» [4, 234]. Іти далі, значило порушувати укладений Богом порядок.

Сьомий розділ називався «Кілька ознак сучасного образу французької цивілізації». Література обов'язково була «пластичним» образом своєї цивілізації. Окрім високого рівня письменництва у Франції, словесність там залишилася без жодного критичного контролю. Варто зазначити, що критика періодичних видань була видимою, блискучою, обробленою з талантом і легкістю, але і тут був присутній брак постійного переконання та сумлінності, ніде не знаходимо дотримання сталої доктрини чи думок поважного теоретика, не було індивідуального обличчя. І знамениті критики (Ш. Сент-Бьов, А. Вільмен, Ф. Лагарп), які не вірили в свої критичні цінності й у всьому бачили тільки позитивне, не могли бути законодавцями своєї літератури.

Останній восьмий розділ присвячено розглядові інших цивілізацій. На самому початку «Літератури і критики» М. Грабовський прагнув з'ясувати що ж власне означає термін «цивілізація» у значенні, в якому його вживав автор в усіх частинах своєї праці. У найбільш поширеному в Польщі розумінні М. Грабовський подав його як «загальне просвітництво, якого набуває Європа, що виходить із «готської» тіні, і якого вже набула Франція в моральному й культурному плані, у формі уряду й суспільства виставляє ідеал, до якого у свою чергу дійдуть також інші народи.» [4, 288]. Тут же зазначав, що це розуміння було неточним. На його думку, французи, маючи убогішу мову, ніж польська, властивий останній вираз «просвітництво» замінили на «цивілізація», хоча це не зовсім точний відповідник латинського «civilisatio». Він аналізував описану епоху у Франції як перехідну, і пояснював, що «просвітництвом» називався розвиток теоретичних засад, зрештою, і це можна було назвати частиною загальних змін. Поняття «цивілізація» повинно бути прив'язаним до конкретного народу, конкретної доби, бо воно, власне, означало стан певного суспільства в певний проміжок часу, в сукупності розвитку всіх сфер.

Звичайним явищем польський критик уважав те, що різні народи в результаті посідають відмінні між собою цивілізації, адже кожен мав свою історію і власні шляхи розвитку [4, 354].

Після історичної драми, яка стала в той час предметом наслідування цілої Європи, іншим англійським поетичним витвором був побутовий роман. Ніде, крім Англії, давні звичаї не дозволяли розвинутися в драматичній і яскравій грі. Так, іще одним суто англійським твором став історичний роман.

Дуже високо оцінював критик Дж. Байрона як генія. Іншим поетом англійської плеяди, якого виділяв М. Грабовський, був Т. Мор. У кількох рядках польський митець звертав увагу на англійське садівництво. Він вважав його мистецтвом змальовування місцевості за допомогою дерев, квітів, води. Воно тяжіло до відтворення первісної природи відповідно до ідеалу краси [4, 94].

Дослідниця романтизму З. Шмидтова писала, що М. Грабовський звинувачував Дж. Байрона у поширенні песимізму. Дискусію щодо ролі роману розпочав у «шаленій літературі» М. Грабовський, а в 1838 р. на оборону роману став Ю. І. Крашевський, стверджуючи, що саме цей жанр здатний здатний найкраще висвітлити характер доби [8, 10].

На межі старого і нового світу постав великий поет, потужний геній. Це був Дж. Байрон. Але він виражав епоху, яка з двох представлених належала до «старішої» [4, 91]. Це був єдиний поет, на думку митця, що гідно міг виконати покладений на нього обов'язок у своїй добі. Дж. Байрон не створив нової поезії, він лише надав «голосу» тій, яка таїлася в серцях цілого століття [4, 93]. Новішу епоху представляв В. Скотт. Але не від нього самого починався новий період, а від німецької філософії, зокрема І. Канта [4, 95]. М. Інґльот у своїй праці «Літературні погляди „петербурзької котерії“» зазначав, що недоречно було Дж. Байрона відносити до минулої епохи, адже М. Грабовський створив для всіх вигідне поняття англійської літератури XIX століття без революційних ідей англійського романтика. Таким чином, західноєвропейську літературу мали презентувати німецька школа романтиків і В. Скотт [4, 49].

Напевно, метою написання М. Грабовським праці «Про французьку літературу» було висвітлити, що існують інші цивілізації та літератури, не гірші за французьку. Сам текст нам показав, що базою критичного методу М. Грабовського була теза Ж. де Сталь про те, що література є відображенням суспільства [5, 15–16]. Залежність від А. Вільмена простежувалася кількома пунктами: як наслідування порівняльного методу,

а також ідентичні погляди на творчість Ж. Ж. Руссо. Аристократ, традиціоналіст, М. Грабовський не сприймав французькі натуралістичні романи, обурюючись на непошанування традицій французької культури та суспільної ієрархії [7, 389]. Вважав аморальним, що французи змальовують низькі сторони життя (наприклад, О. де Бальзак)

Велику роль у формуванні французького романтизму відіграла німецька школа поетів, найяскравішим представником якої, на думку М. Грабовського, був Й. Гете – геніальний, універсальний, «свіжий». Він уперше довів, що «після закінчення цивілізації знову починаються дитячі враження, держава природи й поезії» [4, 96–97]. Зауважимо, що коли М. Грабовський писав замітку «Про поезію XIX століття», він вважав справжнім поетом лише Р. Шатобріана, єдиного з тих геніїв потужної думки, які протягом довгого часу вміли крокувати відповідно до свого століття [4, 117].

У списку польської літератури, рекомендованої для читання, який склав М. Грабовський у статті «Що зостається читати окрім французьких романів» (1839) романи В. Скотта посіли друге місце [3]. На першому ж виявилися твори Я. Пасека, С. Маркевича, С. Жулкевського [6, 85]. Саме їх літературознавець вважав митцями, чії творіння сіють те позитивне, якого так потребував польський читач.

В. Скотт був історичним і народним поетом. Можна бути історичним митцем, але не народним (наприклад, Й. Гете в «Іфігенії»), можна бути народним, але не історичним (Дж. Байрон). Автор «Літератури і критики» стверджував, що історична й народна поезія є одним і тим самим. Народною поезією може бути і та, яка вийшла із вищих верств, вона може бути в сонеті й сатирі, опері та політичному вірші [9, 330]. М. Грабовський вважав народною українську поезію, але це поняття значно ширше [9, 334].

Частина «Літератури і критики» «Про французьку літературу» була, на думку А. Бартошевич, спробою створити межу між французькою культурою і польським суспільством. Під час написання цієї праці М. Грабовський приписував французьким письменникам багато недоліків. Нагадаємо кілька з них: «шалена література» висвітлювала сторони найпростішого матеріального життя, тому задовольняла «звірячий апетит»; показувала цнотливих людей, котрі походили із самого «дна» суспільства, що, на думку М. Грабовського, було ненатуральним і неприпустимим; не розрізняла духовне і фізичне кохання, і межа між цими явищами була майже відсутня; це література «паризьких прачок і лакеїв» [2, 145–146].

Говорячи про англійську літературу М. Грабовський звертав увагу на поетизування в ній як історії, так і сучасності. Прикладом оспівування англійської минувшини критик вважав твори В. Шекспіра, зображення сьогодення – С. Річардсона. Творчість В. Скотта була синтезом і першого і другого. Праця М. Грабовського вважалася науковою сенсацією і відгукувалася ехом іще багато років [2, 148].

Пишучи «Літературу і критику» М. Грабовський припускав, що відродження скарбів літератури, дух і барви народної поезії покладуть тривалий фундамент для створення національної літератури. Але жодна доба не позбавлена своєї поетичності, своєї «епічності».

Роблячи підсумок із усього вище наведеного, можна стверджувати, що М. Грабовський був справді одним із провідних критиків ХІХ століття в Польщі, думки якого вважалися беззаперечними критеріями оцінювання художніх творів вітчизняних письменників. Основними його мірками щодо літературних шедеврів були: зв'язок із народною творчістю, наявність історичної правди та дотримання поетичної форми. Літературним жанром, який виник у ХІХ ст., був роман, і найвіддалішим його різновидом залишиться саме історичний роман, адже будь-який твір цього жанру після спливу кількох років ставав саме таким.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Bar A.* Grabowski jako teoretyk i przeciwnik romantyzmu / A. Bar . – Lwów : Z drukarni zakładu narosowego imienia Ossolińskich, 1929. – 35 s.;
2. *Bartoszewicz A.* Polémiki wokół powieści francuskiej w polskiej krytyce literackiej okresu międzypowstaniowego (1831 – 1863) / A. Bartoszewicz // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu M.Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Z. 3 –Filologia Polska. – cz. 2. – Toruń, 1962. – S. 127–176;*
3. *Grabowski M.* Co zostaje do czytania oprócz romansów francuskich / M. Grabowski // *Tygodnik Petersburski. – 1839. – № 2. – S.11–14;*
4. *Grabowski M.* Literatura i krytyka. Pisma M. Gr. / M. Grabowski. – T.I. – Wilno : nakład i druk T. Glüksberga, 1837. – 145 s.; T.II. – Wilno : nakład i druk T. Glüksberga, 1838. – 366 s.; T.III. – Wilno : nakład i druk T. Glüksberga, 1840. – 181 s.;
5. *Hleb-Koszańska H.* Źródła sądów w rozprawie Michała Grabowskiego «O nowej literaturze francuskiej» / H. Hleb-Koszańska. – Wilno : Nakładem koła polonistów sł. U.S.B. z zasiłku min. W.R. i O.P., 1929. – 84 s.;
6. *Inglot M.* Poglądy literackie koterii petersburskiej w latach 1841 – 1843 / M. Inglot. – Wrocław : Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1961. – 193 s.;
7. *Straszewska M.* Michał Grabowski / M. Straszewska // *Polska krytyka literacka (1800 – 1918). Materiały. – T. II. – Warszawa : PWN, 1959. – S. 389 – 397;*
8. *Szmydtowa Z.* Wstęp / Z. Szmydtowa // *Polska krytyka literacka (1800 – 1918). Materiały. T II. – Warszawa : PWN, 1959. –s. – S. 5–16;*
9. *Tyszyński A.* Dwaj ostatni krytycy w Polsce / A. Tyszyński // *Tygodnik Petersburski. – 1837. – № 55. – S. 328–330; – № 56. – S. 334–335.*